
для удовлетворения интересов членов этих кооперативов. Особенно тесным было сотрудничество с кредитной и производственной кооперацией. Это сотрудничество происходило в форме льготного кредитования потребительских обществ со стороны кредитных кооперативов, объединение финансовых ресурсов разных обществ для общих закупок товаров и др. Такое сотрудничество давало необходимый опыт взаимодействия и поддерживалось местными органами власти. Именно тяжелые экономические условия военного времени вызвали необходимость поиска более тесных форм сотрудничества кооперативных учреждений. В конечном итоге это привело к созданию кооперативных союзов, которые действовали в отдельных регионах Левобережной Украины и способствовали более тесному сплочению кооперативной общественности.

Ключевые слова: потребительская кооперация, сотрудничество, Левобережная Украина, Первая мировая война.

Sidorovich A.S.

Collaboration of consumer societies of Left-bank Ukraine with other forms of cooperation during the First world war-time.

Analyses the forms of cooperation between consumer societies of left-bank Ukraine with other forms of cooperative movement during the first world war. Attention on the economic feasibility of cooperation, cooperative societies of different shapes to suit the interests of the members of these cooperatives. Particularly close was the collaboration with credit and production cooperation. This cooperation took place in the form of concessional lending consumer societies of the credit cooperatives, pooling of financial resources of various companies for the joint procurement of goods and others. Such cooperation was essential experience of interaction and maintained by local authorities. The difficult economic conditions of wartime were the need to find closer forms of cooperation, cooperative institutions. Eventually this led to the creation of cooperative unions, which operated in separate regions of the left-bank Ukraine and contributed to more closely unite cooperative public.

Keywords: consumer cooperation, collaboration, left-bank Ukraine, the first world war.

УДК 94 (477) "1922 – 1928": 316.334.56

П.В. Ямпольць

**ДОБРОБУТ МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДОБИ НЕПУ:
АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ**

Охарактеризовано значний масив статистичних видань УСРР та СРСР 1920 рр., де вміщені матеріали стосовно добробуту основних виробничих верств міського населення (робітники і службовці) України доби НЕПу (1921–1929 рр.). Визначені переваги та недоліки окремих статистичних публікацій в плані можливості їх використання дослідниками проблеми історії повсякденності міських мешканців республіки у міжвоєнний період.

Ключові слова: міське населення, нова економічна політика, статистичні зібрання, бюджетні обстеження, матеріали з'їздів і конференцій, періодичні видання.

У якості джерел, які містять унікальну інформацію про соціальні показники життєвого рівня громадян, надзвичайно цінні статистичні матеріали.

В свою чергу серед носіїв цінних статистичних відомостей найважливіше місце належить бюджетним обстеженням 1920-х років, які проводилися Наркоматом праці, профспілковими установами і органами державної статистики. Бюджетні обстеження дають змогу розкрити роль і взаємозв'язок тих факторів, які визначають життєвий рівень різних верств населення, а їх системний порівняльний аналіз дозволяє розширити об'єкт дослідження. Для з'ясування значення цих обстежень, як історичного джерела, необхідно встановити мету, яку вони переслідували, об'єкт обстеження, програму, методику обробки одержаних даних і рівень репрезентативності отриманих підсумків. Фактично ми вперше в українській історіографії ставимо проблему в такому розрізі. При цьому об'єктом дослідження обрані робітники та службовці державної промисловості України. Слід підкреслити, що в соціально-класовій структурі того-часних міст домінували саме вони. Тому ця соціальна група і стала типовим об'єктом бюджетних обстежень [1–7]. Бюджетні обстеження були започатковані в 1920 році профспілковими організаціями. Мета обстеження полягала в аналізі бюджету, заробітної плати, стану харчування працівників, а також у визначенні змін, які відбулися за роки громадянської війни в їх кваліфікаційному рівні. Основою отримання бюджетних даних став анкетний (кореспондентський) метод. Сутність його полягала в тому, що дані про прибутки і видатки повідомлялись організаціям, які проводили обстеження, самими обстежуваними по пам'яті. Звичайно, що такий підхід не відрізнявся високим рівнем об'єктивності отриманої інформації. В умовах відсутності

нормальних товарно-грошових відносин прибутково-видаткові підрахунки бюджетних обстежень початку 1920 рр. приводилися в натуральних показниках (фунтах, пудах, аршинах, штуках тощо). Треба також зазначити, що в обстеженні 1920 року абсолютно не врахований факт впливу „чорного” ринку на бюджет робітника, що відповідно знижувало цінність одержаних даних в плані їх об’єктивності. Суттєвим недоліком названого обстеження є низький рівень репрезентативності. Цей недолік властивий усім анкетним бюджетним обстеженням, і все ж обстеження 1920 р. може використовуватися хоча б з ілюстративною метою [1–7].

В 1921 р. в РСФРР було створено Центральне Бюро статистики праці ВЦРПС, ЦСУ і НКП, яке здійснювало бюджетні обстеження через місцеві органи. На Україні з 1922 року заклади, які займалися збиранням бюджетної інформації, працювали за відносно уніфікованою програмою, базові моменти якої залишалися сталими упродовж 1920 рр. Програма бюджетних обстежень розподілялася по семи розділах, включаючи склад сім’ї і місце роботи обстежуваних, грошові прибутки, дані про придбання промислових товарів, нетоварні витрати, витрати на харчування, на різні види житлово-комунальних послуг і т.і. За цією програмою в грудні 1922 р. проведено обстеження бюджетів працівників Харкова і Донбаського регіону. Обстежувалось 400 господарств робітників (сімейних і однаків) гірничої, металургійної, текстильної та харчової галузей. На відміну від попередніх ці обстеження проводилися вибірковою метою. В його основі були прибутково-видаткові книжки, які заповнювалися обстежуваними під постійним наглядом спеціального реєстратора. Наявність цих записів на відміну від анкетних значно підвищила якість матеріалів. В обстеженні представлені різні за рівнем заробітку групи робітників. Подібні обстеження були проведені місцевими секціями статистики праці в листопаді 1923 – 1927 рр. і їх підсумки вийшли друком у 1929 р. [2–4; 6]. Оброблена бюджетна інформація групувалася в таблицях в розрізі міст і виробництв. Результати подавалися в середньому розрахунку на родину, на одного дорослого їдця (умовна одиниця в особі чоловічої статі віком від 18 до 59 років) [7].

В умовах гіперінфляції початку 1920–х рр. органи, які проводили бюджетні обстеження, визнали більш доцільним проводити вартісні підрахунки не в радянських знаках (грошова одиниця того часу), а в бюджетних карбованцях, які ще називали московськими, довоєнними чи товарними (поділ загальної суми номінальної заробітної плати на вартість бюджетного набору). Це дало змогу значно об’єктивізувати отримані дані і полегшити процес їх динамічного аналізу. І все ж обстеження 1922–1927 рр. мали суттєвий недолік, пов’язаний з вузькими часовими рамками їх проведення (дані збиралися лише один місяць на рік – найчастіше це був листопад), що не давало можливості зробити динамічний аналіз в межах одного окремо взятого року. Негативні моменти одночасних обстежень усвідомлювалися їх організаторами, але великі матеріальні витрати і необхідність залучення значної кількості фахівців, яких вимагала робота по проведенню поточних щомісячних досліджень бюджетів, дозволила здійснити їх, починаючи лише з другої половини 1920–х рр. Зокрема в 1925–1927 рр. в Донецькій, Харківській, Київській, Катеринославській та Одеській округах проведені вибіркові поточні обстеження бюджетів [3–5; 7]. Щомісячно обстежувалось 240 сімей робітників гірничодобувної, металургійної, хімічної, поліграфічної, харчової галузей. Мета обстеження полягала у виявленні диференціації життєвого рівня працівників різних професійних груп. Репрезентативність поточних місячних бюджетних обстежень 1925–1927 рр. цілком задовільна. Результати підрахунків наводилися в цих обстеженнях у червінцях і бюджетних карбованцях. Це є позитивним моментом, бо таким чином відкривалася можливість динамічного аналізу бюджетної інформації майже за весь період 1920–х рр. З 1928 р. профспілки припинили бюджетні обстеження внаслідок офіційного вилучення з їх компетенції функцій подібного характеру.

Поряд з профспілковими установами з травня 1920 р. почало організацію бюджетних обстежень і Укрбюро ЦСУ та його місцеві статистичні органи. Одночасні обстеження бюджетів, які вони проводили, включали додаткові відомості про бюджет часу, житлові

умови, забезпеченість предметами культурно-побутового призначення та про платоспроможність населення. Таке розширення програми дозволяло більш детально трактувати ситуацію. Вище названа програма була покладена в основу серії одночасних листопадових вибіркового бюджетних обстежень, здійснених ЦСУ протягом 1925–1928 рр. Обстеження проводилися з подвійним завданням: одержати відповідь на питання про матеріальне становище робітників та скорегувати тарифні сітки і ставки з метою ліквідації зрівнялівки в оплаті праці [3–6].

Починаючи з 1925 р. обстежувалося 760 сімей робітників. Підлягали обстеженню робітники, які працювали в гірничодобувній, металургійній, хімічній, цукровій, поліграфічній та кондитерських галузях виробництва. Господарства робітників обстежувались по 13–ти округах, більшість з яких знаходилася на промислово розвинутому лівобережжі України. У такий спосіб обстеження охоплювалась головна маса робітничого класу УСРР. Репрезентативність відібраної для обстеження групи цілком задовільна (розбіжність даних про заробітну плату вибіркової групи і всіх працівників обстежуваних спеціальностей складає 2–4%), чим і підтверджується високий ступінь об'єктивності одержаних даних [3; 4; 6; 7].

Розробка матеріалів бюджетних обстежень проводилась у відділі статистики праці ЦСУ, в результаті було здійснено публікації в 1929 році [3–6]. Згруповані в таблицях статистичні дані подавалися в територіальному та виробничому розрізі, а також за розміром заробітної плати глави сім'ї і обсягом витрат на дорослого їдця. Така методика статистичних групувань дозволяє значно поглибити аналіз даних. Недоліком цієї серії бюджетних обстежень є середньорічні дані про видатки на різні потреби, які отримувалися по пам'яті, що знижувало ступінь їх репрезентативності. В цілому ж бюджетні обстеження, проведені ЦСУ в ці роки, незамінні для динамічного аналізу.

З 1928 р. проведення бюджетних обстежень повністю зосередилося в секторі статистики праці ЦСУ. Статистичні заклади, які працювали при профспілках та НКП і займалися бюджетними питаннями ліквідувалися або передавалися до ЦСУ. Така реорганізація мала за мету підвищити якість бюджетних обстежень і централізувати контроль за їх проведенням. ЦСУ остаточно припиняє з 1929 р. одночасні обстеження бюджетів і зосереджується на проведенні поточних щомісячних обстежень. Вибіркове щомісячне обстеження 260 родин робітників, яке було здійснене в 1928/1929 господарському році, проводилося за програмою, що застосовувалась ЦСУ і в 1925–1928 рр. [5]. Збереження об'єктом обстеження тих же виробництв і в тих же місцевостях гарантувало високий рівень репрезентативності і підвищувало можливість динамічного аналізу. Крім того, такі обстеження дозволили проаналізувати і побічні прибутки робітників, які мали значні коливання протягом року і суттєво змінювали загальну бюджетну ситуацію. Одночасні ж обстеження не характеризували цієї частини прибутку, залишаючи її поза увагою. Отже, в бюджетному обстеженні 1928/29 р. було значно розширено коло фіксованих показників. Завдяки цьому можна було простежити не тільки за споживанням продуктів харчування, а й за рівнем медичного обслуговування, структурою витрат вільного часу з зазначенням платності чи безкоштовності одержаних послуг. Підсумки цього обстеження повністю опубліковані [5; 6]. Дані обстеження 1928/29 року наводяться як середнє на одну родину і обчислюються у червінцях. Однотипність методів обробки статистичних матеріалів, застосованих у вищеназваному обстеженні і попередньому циклі одно-часних обстежень 1925–1928 рр., дозволяє провести їх динамічний аналіз, а цей факт, безперечно підвищує цінність бюджетних даних як історичного джерела.

Аналізуючи підсумки бюджетних обстежень 1920 рр. необхідно обов'язково звертати увагу на методичні особливості одержання статистичних даних та їх кінцеве групування. Неодмінною умовою при цьому є встановлення репрезентативності відібраної для обстеження типової групи виробництва чи регіону. При динамічній характеристиці потрібно також враховувати вартісно-вагові виміри, які наклали свій відбиток на підрахунки. До того ж, оперуючи середніми показниками, обов'язково слід визначатися з кількістю бюджетних статей, покладених в основу тих чи інших підсумків. В цілому ж

програмні і методичні особливості бюджетних обстежень дозволяють детально і в динаміці проаналізувати основні сфери матеріального життя різних верств населення України в розрізі адміністративно-територіальних регіонів та окремих населених пунктів. Бюджетні обстеження є незамінним історичним джерелом для вивчення соціально-економічної історії нашої республіки, бо містять в собі унікальну інформацію, властиву тільки такій групі статистичних матеріалів. Залучення бюджетних обстежень 1920-х років до наукового обігу – назріле завдання істориків та економістів [1–7].

Значний масив інформації стосовно державних рішень щодо проблем добро-буту громадян взято автором з публікацій матеріалів з'їздів, конференцій, пленумів комуністичної партії СРСР і України та постанов радянського уряду [8–11].

Зокрема, збірник документів і матеріалів, присвячених історії промисловості і робітничого класу України „Промышленность и рабочий класс Украинской ССР в период восстановления народного хозяйства” (1921–1925 годы)”, „Промышленность и рабочий класс Украинской ССР в период построения фундамента социалистической экономики” (1926–1932 годы)”, видані у 1964, 1966 роках, вміщують постанови, резолюції компартії України і обов'язковий позитивний коментар її діяльності. В розділі „Матеріальне становище” подані дані номінальних та реальних заробітків в середньому за місяць в цілому по республіці та в розрізі важкої та легкої галузей промисловості за 1923/1924 – 1926/1927 господарчі роки. Негативні фактори в життєвому рівні робітничого класу в 1923/1924, 1928/1929 роках у цьому збірнику не знайшли відображення [10].

Хоча заради історичної правди причини були більш глибокі і крилися вони в кризових факторах в соціально-економічному та політичному житті республіки, а саме в кризі хлібозаготівель, відміні НЕПу та змін політичного курсу радянської держави.

Соціалістичним перетворенням в окремих регіонах республіки присвячено такі роботи: „Социалистическое строительство на Винничине. Документы и материалы. 1921–1941 гг.” та „Социалистическое строительство на Черниговщине. Документы и материалы. 1921–1941 гг.” [11].

Згадані збірники документів і матеріалів в розрізі окремих регіонів вміщують відомості про роботу місцевих органів радянської влади і віддзеркалюють всі політичні та економічні напрямки постанов та рішень комуністичного радянського уряду та його вождів. Аналіз матеріального становища громадян республіки в цих заполітизованих виданнях і навіть у авторських коментарях до них відсутній.

Вагомий обсяг інформації для дисертаційного дослідження було використано із статистичних зібрань, таких як: „Статистика України”, „Статистичні бюлетені”, „Статистична хроніка. Кон'юнктура народного господарства УСРР”, „Статистична хроніка кон'юнктурного бюро ЦСУ”, „Україна. Статистичний щорічник ЦСУ УСРР”, „Труды ЦСУ СССР”. (Состояние питания населения СССР в 1919–1924 гг.)”, „Труд и профсоюзы на Украине. Статистический справочник за 1921–1928 гг.”, „Вестник профдвижения Украины”.

Зокрема, для динамічного аналізу заробітної плати промислових робітників вилучені матеріали із „Статистики України”, серія X. Статистика праці, що видавався кожного року та включав відомості в розрізі всіх промислових виробництв та в цілому по республіці [3–5; 12; 13]. У серії XII цього видання „Статистика торгівлі” зосереджені дані про рух цін приватного ринку на всі товари як сільськогосподарської, так і промислової групи [14]. Серія V „Статистика обміну, розподілу і споживання” містить дані стосовно харчування населення України [16; 17]. Значний комплекс даних стосовно окремих складових матеріального забезпечення робітників було залучено зі статистичних довідників, щорічників і видань, що стосуються розвитку народного господарства в цілому по УСРР та окремих регіонів республіки [15; 18–19].

Для більш детального аналізу динаміки приватних цін упродовж кожного місяця стали в пригоді матеріали періодичних видань: „Статистичних бюлетенів” та „Статистична хроніка. Кон'юнктура народного господарства УСРР”, „Статистична хроніка кон'юнктурного

бюро ЦСУ» [20; 21]. Із цих документів використані дані стосовно індексних характеристик кон'юнктури цін приватного ринку та проана-лізовано вплив цінового фактору на вартість бюджетного набору та його структурних складових, які відображають прожитковий мінімум, а відтак являються соціальними стандартами добробуту громадян. Щодо інформації стосовно заробітної плати та інших складових добробуту, то в пригоді стали офіційні періодичні видання проф-спілок та керівної партії [22; 23].

Таким чином, аналіз опублікованих документальних статистичних матеріалів переконливо свідчить, що найбільший обсяг інформації з означеної проблеми вміщений в бюджетних обстеженнях 1920–х років [1–7]. Ці обстеження якісно збагатили дослідження, вони виявились незамінними при вивченні соціальної політики держави та дали змогу розкрити роль і взаємозв'язок факторів, що визначали рівень життя робітників та службовців української індустрії періоду НЕПу. Також стали в пригоді матеріали періодичних видань ЦСУ, документи з'їздів, конференцій, пленумів керівної партії, офіційні видання профспілок та постанови радянського уряду [8–10; 12–23].

Отже, завершивши аналіз проблеми та характеристику статистичних джерел треба зазначити, що питання добробуту трудящих 1920–х рр. привертало і продовжують привертати увагу дослідників. Процеси, пов'язані з матеріальним становищем робітників та службовців в роки НЕПу, не стали предметом спеціального дослідження. Багато аспектів проблеми залишилося поза увагою науковців або висвітлювалося суб'єктивно і навіть тенденційно. Комплексного розгляду проблеми матеріального добробуту робітників 1920–х рр. до нашого часу досягти так і не вдалося. До цього треба додати, що в переважній більшості автори при розгляді питань, що стосувались добробуту, досить однозначно і навіть тенденційно підходили до вибору джерел, що призводило до того, що значна їх кількість залишилася поза увагою дослідників.

1. Бюджеты рабочих и служащих. Бюджет рабочих в декабре 1922 г. – М., 1929. – Вып.2. – 332 с.
2. Бюджеты рабочих и служащих. Бюджет рабочих в ноябре 1923, в ноябре 1924, в ноябре 1925 годов. – М., 1929. – Вып.3.
3. Бюджеты работников и служащих в 1925 р. Статистика Украины. №155. Серия X. Статистика праці. – Т.ІІІ. – Вып.1. – X., 1929. – XXІІ, 110 с.
4. Бюджеты работников и служащих в 1926 р. Статистика Украины. №167. Серия X. Статистика праці. – Т.ІІІ. – Вып.2. – X.: Центральне статистичне управління УСРР, 1929. – IV, 182 с.; Бюджеты работников и служащих у листопаді 1927 р. Статистика Украины. Серия X. Статистика праці. – Т.ІІІ. – Вып.3. – X., 1929. – №168. – 83 с.
5. Бюджеты работников и служащих у 1928-1929 році: II. Поточні щомісячні бюджеты работников за 1928-29 р. Статистика Украины. Серия X. Статистика праці. Т.ІІІ. – Вып.2. – X., 1930. – №192. – 42 с.
6. Бюджеты рабочих и служащих. Бюджет рабочей семьи в 1922-1927 гг. – М.: Статиздательство ЦСУ СССР, 1929. – Вып.1. – 100 с.; Бюджеты рабочих и служащих. Бюджет рабочей семьи в 1922-1927 гг. – М.: Статиздательство ЦСУ СССР, 1929. – Вып.2. – 189 с.
7. *Дубинская И.* Бюджеты рабочих Донбасса зимой 1922 г. / *И. Дубинская* // Мат. по статистике труда на Украине. – X., 1923. – Вып.4. – С.123–150; *Дубинская И.* Бюджет семьи украинского рабочего и служащего в ноябре 1923 г. / *И. Дубинская* // Статистика труда на Украине. –1924. – №3. – С.32–40; *Дубинская И.* Бюджеты рабочей семьи в 1925-1927 гг. Данные текущего обследования / *И. Дубинская*. – X.: Украинский рабочий, 1928. – 95 с.
8. Комуністична партія Радянського Союзу в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. – 1898 – 1970. Пер. з 8-го рос. вид. / За заг. ред. П.М. Федосєєва і К.У. Черненко. – К.: Політвидав України, 1979. Т. 2. 1917 – 1924. – 521 с.; Комуністична партія Радянського Союзу в резолюціях ..., 1979. Т. 3. 1924 – 1927. – 529 с.; Комуністична партія Радянського Союзу в резолюціях ..., 1980. Т. 4. 1927 – 1931. – 557 с.; КПСС в резолюціях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – Ч.І. – М., 1954. – 456 с.
9. Комуністична партія України: з'їзди і конференції/ Кер. авт. кол. В.Ф. Солдатенков. – К.: Вид-во „Україна”, 1991. – 478 с.
10. Промышленность и рабочий класс Украинской ССР в период восстановления народного хозяйства (1921-1925 гг.): сб. докум. и матер. – К.: Политиздат Украины, 1964. – 593 с.; Промышленность и рабочий класс Украинской ССР в период построения фундамента социалистической экономики (1926-1932 гг.): сб. документов и материалов. – К.: Политиздат Украины, 1966. – 594 с.
11. Социалистическое строительство на Винничине (1921-1941 гг.). Документы и материалы. – Одесса: Маяк, 1987. – 269 с.; Социалистическое строительство на Черниговщине (1921-1941 гг.). Сб. документов и материалов. – К.: Наукова думка, 1983. – 229 с.

12. Праця в промислових закладах України в 1924 р. Статистика України. №67. Серія X. Статистика праці. – Т.1. – Вип.5. – X., 1925. – XXXII; Праця в промислових закладах України в 1927 р. Статистика України. № 144. Серія X. Статистика праці. – Т.1. – Вип.8. – X., 1928. – 90 с.; Праця в промислових закладах України за 1925 р. Статистика України. №103. Серія X. Статистика праці. – Т.1. – Вип.6. – X., 1927. – XXIV, 130 с.; Праця в промислових закладах України за 1926 р. Статистика України. №127. Серія X. Статистика праці. – Т.1. – Вип.7. – X., 1928. – 120 с.
13. Статистика труда в промышленных заведениях Украины в 1921 году. Статистика Украины. № 31. Серія X. Статистика труда. – Т.1. – Вип.1. – X, 1923. – 42 с., XVI.; Статистика труда в промышленных заведениях Украины в 1922 году. Статистика Украины. № 40. Серія X. Статистика труда. – Т.1. – Вип.3. – X, 1924. – 58 с., VIII.; Труд в промышленных заведениях Украины в 1923 году. №58. Серія X. Статистика труда. – Т.1. – Вип.4. – X., 1925. – XXVIII, 178 с.
14. Рух цін на Україні в 1924 році. Статистика України. №78. Серія XII. Статистика торгівлі. – Т.1. – Вип. 5. №78. – X., 1925. – XXV, 84 с.; Рух цін на Україні в 1925 році. Статистика України. №88. Серія XII. Статистика торгівлі. – Т.1. – Вип. 4. – X., 1926. – XXVI, 80 с.; Рух цін на Україні в 1926 році. Статистика України. №129. Серія XII. Статистика торгівлі. – Т.1. – Вип. 5. – X., 1928. – 121 с., XI; Рух цін на Україні в 1927-1928 р. Статистика України. №179. Серія XII. Статистика торгівлі. – Т.1. – Вип. 7. – X., 1930. – 79 с., XX; Рух цін на Україні в 1928-1929 р. Статистика України. №195. Серія XII. Статистика торгівлі. – Т.1. – Вип. 8. – X., 1930. – 66 с.; Рух цін на Україні в 1922 р. Статистика України. №49. Серія XII. Статистика торгівлі. – Т.1. – Вип. 1. – X., 1924. – 32 с., XXVIII; Рух цін на Україні в 1923 році. Статистика України. №66. Серія XII. Статистика торгівлі. – Т.1. – Вип. 2. – X., 1925. – XX, 72 с.; Рух цін на Україні в 1926-1927 році. Статистика України. №158. Серія XII. Статистика торгівлі. – Т.1. – Вип. 6. – X., 1929. – 111 с., XII.
15. Магериалы по статистике труда на Украине. – Вип. 2. – X., 1921. – 165 с.
16. Питание населения Украины зимой 1920-1921 г. Статистика Украины. Серія V. Статистика обмена, распределения и потребления. – Т.1. – Вип. 1. – X., 1923. – XXVIII, 38 с.
17. Состояние питания городского населения СССР 1919-1924 гг. – М., 1926. – 274 с., IV; Состояние питания городского населения СССР в 1924/1925 сельскохозяйств. году. – М., 1926. – 125 с.; Состояние питания городского населения СССР в 1925/1926 сельскохозяйств. году. – М., 1927. – 95 с.
18. Труд и профсоюзы на Украине. Статистический справочник за 1921-1928 гг. – X., 1928. – 316 с.
19. Україна. Статистичний щорічник ЦСУ УСРР 1929. – X., 1929. – 436 с.
20. Статистический бюллетень № 8 (16). – X., 1921; №1 (9). – X., 1922; №4 (36), №8 (40), №13 (45), №21 (53), №22 (54), №24 (56). – X., 1923.
21. Статистична хроніка. Кон'юнктура народного господарства УСРР. – №№ 102, 104, 111, 120, 121 – X., 1928; Статистична хроніка. Кон'юнктура народного господарства УСРР. – №№ 127, 132, 135, 137, 144, 153. – X., 1929; Статистична хроніка кон'юнктурного бюро ЦСУ № 78. – X., 1927.
22. Вестник профдвижения Украины. – №9. – X., 1922; Вестник профдвижения Украины. – №19 (143). Октябрь 1928 г. – X., 1928; Вестник профдвижения Украины. – №23 (147). – X., 1928.
23. Известия ЦК РКП (б). – №9-10. – М., 1923.

References

1. Biudzhety rabochich i sluzhaschih. Byudzhet rabochih v dekabre 1922 g. – М., 1929. – Vyp.2. – 332 s.
2. Biudzhety rabochih i sluzhashchikh. Biudzhet rabochih v noiabre 1923, v noiabre 1924, v noiabre 1925 godov. – М., 1929. – Vyp. 3.
3. Biudzhety robitnykiv i sluzhbovtiv v 1925 r. Statystyka Ukrainy. № 155. Serii X. Statystyka pratsi. – Т.III. – Vyp.1. – Kh., 1929. – XXII, 110 s.
4. Biudzhety robitnykiv i sluzhbovtiv v 1926 r. Statystyka Ukrainy. № 167. Serii X. Statystyka pratsi. – Т.III. – Vyp. 2. – Kh.: Tsentralne statystychnе upravlinnia USRR, 1929. – IV, 182 s.; Biudzhety robitnykiv i sluzhbovtiv u lystopadi 1927 r. Statystyka Ukrainy. Serii X. Statystyka pratsi. – Т.III. – Vyp.3. – Kh., 1929. – № 168. – 83 s.
5. Biudzhety robitnykiv i sluzhbovtiv u 1928-1929 rotsi: II. Potochni shchomisiachni biudzhety robitnikiv za 1928-29 r. Statystyka Ukrainy. Serii X. Statystyka pratsi. Т.III. – Vyp. 2. – Kh., 1930. – № 192. – 42 s.
6. Biudzhety rabochikh i sluzhashchikh. Biudzhet rabochey semi v 1922-1927 gg. – М.: Stat-izdatelstvo TsSU SSSR, 1929. – Vyp.1. – 100 s.; Biudzhety rabochikh i sluzhashchikh. Biudzhet rabochey semi v 1922-1927 gg. – М.: Statizdatelstvo TSSU SSSR, 1929. – Vyp.2. – 189 s.
7. *Dubinskaia I.* Biudzhety rabochikh Donbassa zimoy 1922 g. / I. Dubinskaia // Mat. po statis-tike truda na Ukraine. – Kh., 1923. – Vyp.4. – S. 123–150; *Dubinskaia I.* Biudzhet semi ukra-inskogo rabocheho i sluzhashchego v noiabre 1923 g. / I. Dubinskaia // Statistika truda na Ukraine. –1924. – № 3. – S. 32–40; *Dubinskaia I.* Biudzhety rabochey semi v 1925-1927 gg. Dannye tekushchego obsledovaniia / I. Dubinskaia. – Kh.: Ukrainskiy rabochiy, 1928. – 95 s.
8. Komunistychna partiia Radianskogo Soiuzu v rezoliutsiakh i rishenniakh zizdiv, konferentsii i plenumiv TsK. – 1898 – 1970. Per. z 8-go ros. vyd. / Za zag. red. P.M. Fedoseieva i K.U. Chernenka. – K.: Polityvdav Ukrainy, 1979. T. 2. 1917 – 1924. – 521 s.; Komunistychna partiia Radianskogo Soiuzu v rezoliutsiakh i rishenniakh ..., 1979. T. 3. 1924 – 1927. – 529 s.; Komunistychna partiia Radianskogo Soiuzu v

- rezoliutsiiakh i rishenniakh ..., 1980. T. 4. 1927 – 1931. – 557 s.; KPSS v rezoliutsiiakh i resheniiah syezdov, konferentsiy i plenumov TSK. – Ch. 1. – M., 1954. – 456 s.
9. Komunistichna partiya Ukrainy: zizdy i konferentsii / Ker. avt. kol. V.F. Soldatenkov. – K.: Vid-vo „Ukraina”, 1991. – 478 s.
 10. Promyshlennost i rabochiy klass Ukrainskoy SSR v period vosstanovleniia narodnogo hoziaystva (1921-1925 gg.): sb. dokum. i mater. – K.: Politizdat Ukrainy, 1964. – 593 s.; Promyshlennost i rabochiy klass Ukrainskoy SSR v period postroeniia fundamenta sotsialisticheskoy ekonomiki (1926-1932 gg.): sb. dokumentov i materialov. – K.: Politizdat Ukrainy, 1966. – 594 s.
 11. Sotsialisticheskoe stroitelstvo na Vinnichine (1921-1941 gg.). Dokumenty i materialy. – Odessa: Mayak, 1987. – 269 s.; Sotsialisticheskoe stroitelstvo na Chernigovshchine (1921-1941 gg.). Sb. dokumentov i materialov. – K.: Naukova dumka, 1983. – 229 s.
 12. Pratsia v promyslovykh zakladakh Ukrainy v 1924 r. Statystyka Ukrainy. № 67. Serii X. Statystyka pratsi. – T.1. – Vyp.5. – Kh., 1925. – XXXII.; Pratsia v promyslovykh zakladakh Ukrainy v 1927 r. Statystyka Ukrainy. № 144. Serii X. Statystyka pratsi. – T.1. – Vyp. 8. – Kh., 1928. – 90 s.; Pratsia v promyslovykh zakladakh Ukrainy za 1925 r. Statystyka Ukrainy. №103. Serii X. Statystyka pratsi. – T.1. – Vyp.6. – Kh., 1927. – XXIV, 130 s.; Pratsia v promyslovykh zakladakh Ukrainy za 1926 r. Statystyka Ukrainy. № 127. Serii X. Statystyka pratsi. – T.1. – Vyp. 7. – Kh., 1928. – 120 s.
 13. Statistika truda v promyshlennykh zavedeniiah Ukrainy v 1921 godu. Statistika Ukrainy. № 31. Serii X. Statistika truda. – T.1. – Vyp.I. – Kh., 1923. – 42 s., XVI; Statistika truda v promyshlennykh zavedeniiah Ukrainy v 1922 godu. Statistika Ukrainy. № 40. Serii X. Statistika truda. – T.1. – Vyp.3. – Kh., 1924. – 58 s., VIII; Trud v promyshlennykh zavedeniiah Ukrainy v 1923 godu. № 58. Serii X. Statistika truda. – T.1. – Vyp.4. – Kh., 1925. – XXVIII, 178 s.
 14. Ruh tsin na Ukraini v 1924 rotsi. Statystyka Ukrainy. № 78. Serii XII. Statystyka torgivli. – T.I. – Vyp. 5. №78. – Kh., 1925. – XXV, 84 s.; Ruh tsin na Ukraini v 1925 rotsi. Statystyka Ukrainy. № 88. Serii XII. Statystyka torgivli. – T.I. – Vyp.4. – Kh., 1926. – XXVI, 80 s.; Ruh tsin na Ukraini v 1926 rotsi. Statystyka Ukrainy. № 129. Serii XII. Statystyka torgivli. – T.I. – Vyp.5. – Kh., 1928. – 121 s., XI; Ruh tsin na Ukraini v 1927-1928 r. Statystyka Ukrainy. № 179. Serii XII. Statystyka torgivli. – T.I. – Vyp.7. – Kh., 1930. – 79 s., XX; Ruh tsin na Ukraini v 1928-1929 r. Statystyka Ukrainy. № 195. Serii XII. Statystyka torgivli. – T.I. – Vyp.8. – Kh., 1930. – 66 s.; Ruh tsin na Ukraini v 1922 r. Statystyka Ukrainy. № 49. Serii XII. Statystyka torgivli. – T.I. – Vyp.1. – Kh., 1924. – 32 s., XXVIII.; Ruh tsin na Ukraini v 1923 rotsi. Statystyka Ukrainy. № 66. Serii XII. Statystyka torgivli. – T.I. – Vyp.2. – Kh., 1925. – XX, 72 s.; Ruh tsin na Ukraini v 1926-1927 rotsi. Statystyka Ukrainy. № 158. Serii XII. Statystyka torgivli. – T.I. – Vyp.6. – Kh., 1929. – 111 s., XII.
 15. Materialy po statistike truda na Ukraine. – Vyp.2. – Kh., 1921. – 165 s.
 16. Pitanie naseleniia Ukrainy zimoy 1920-1921 g. Statistika Ukrainy. Serii V. Statistika obmena, raspredeleniia i potrebleniia. – T.I. – Vyp.1. – Kh., 1923. – XXVIII, 38 s.
 17. Sostoianie pitaniia gorodskogo naseleniia SSSR 1919-1924 gg. – M., 1926. – 274 s., IV.; Sostoianie pitaniia gorodskogo naseleniia SSSR v 1924/1925 selskohozi. godu. – M., 1926. – 125 s.; Sostoianie pitaniia gorodskogo naseleniia SSSR v 1925/1926 selskhoz. godu. – M., 1927. – 95 s.
 18. Trud i profsoiuzy na Ukraine. Statisticheskii spravochnik za 1921-1928 gg. – Kh., 1928. – 316 s.
 19. Ukraina. Statystychnyi schorichnyk TsSU USRR 1929. – Kh., 1929. – 436 s.
 20. Statisticheskii biulleten № 8 (16). – Kh., 1921; № 1 (9), № 2 (10). – Kh., 1922; № 4 (36), № 8 (40), № 13 (45), № 21 (53), № 22 (54), № 24 (56). – Kh., 1923.
 21. Statystychna hronika. Koniunktura narodnogo gospodarstva USRR. – №№ 102, 104, 111, 120, 121. – Kh., 1928; №№ 127, 132, 135, 137, 144, 153. – Kh., 1929; Statystychna hronika koniunktornogo biuro TsSU № 78. – Kh., 1927.
 22. Vestnik profdvizheniia Ukrainy. – № 9. – Kh., 1922; Vestnik profdvizheniia Ukrainy. – № 19 (143). Oktiabr 1928 g. – Kh., 1928; Vestnik profdvizheniia Ukrainy. – № 23 (147). – Kh., 1928.
 23. Izvestiia TsK RKP (b). – № 9-10. – M., 1923.

Ямпонец П.В.

**Благосостояние городского населения Украины в эпоху НЭПа:
анализ статистических источников.**

Анализируется значительный массив статистических изданий УССР и СССР 1920 гг., где размещены материалы касательно благосостояния основных производительных слоев городского населения (рабочие и служащие) Украины в эпоху НЭПа (1921-1929 гг.). Определены преимущества и недочеты отдельных статистических публикаций в плане возможности их использования исследователями проблемы истории повседневности городских жителей республики в межвоенный период.

Ключевые слова: городское население; новая экономическая политика; статистические собрания; бюджетные обследования; материалы съездов и конференций; периодические издания.

Yamponec P.V.

**The Well – being of the Urban Population of Ukraine in the NEP Period:
the Analysis of the Statistical Sources.**

The great numbers of the statistical editions in the former Soviet Republics (Ukraine and Russia) in the 1920s including the information concerning the well-being of the main industrial sections of urban population (factory and

office workers) in Ukraine in the NEP period (1921 – 1929) have been characterized. The benefits and drawbacks of some statistical issues as for the possibility using the problem of the history of urban population every day life in the period between wars by researchers have been defined.

The dynamic numbers of changes in such general structural prosperity elements as nominal and real salary, private market prices, energy and quality of nutrition components, the price of budget products set in the period of 1921 – 1929 are constructed on the basis of widely investigated in the research work social, economic, static indices of people's living standards.

The article deals with the process and changes in economic conditions of Ukraine state industry workers in the 20th of the XXth century. The author analyses the role and the influence of the Soviet Government in the sphere of price policy, salary, provision of workers with products and goods. The research of archives sources and other historical works has been carried out.

Key words: urban population, New Economic Policy, statistical editions, budget studying, congress and conference materials, periodical publications.

УДК 321.01:261"19"(091)

М.П. Жолоб

**ВЗАЄМИНИ ВЛАДИ З ЕТНІЧНИМИ РЕЛІГІЙНИМИ ГРОМАДАМИ
ПІДРАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ 20-Х -
НА ПОЧАТКУ 30-Х РР. ХХ СТ.**

Розглядаються основні методи, якими керувалася, та засоби, які використовувала радянська влада при закритті культових будівель та знищенні релігійних громад національних меншин УСРР в кінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: релігійна громада, культова споруда, іудеї, католики, протестанти, євреї, поляки, німці.